

Innovative Approaches In Managing The Preschool Education System Based On The Finnish Experience

Yakubova Dilnoza Zokirjonovna

Director of the 11th State Preschool Education

Organization of the Uzbek district

dilnozayakubova38@gmail.com

Abstract

This thesis analyzes innovative approaches to managing the Finnish preschool education system. During the study, based on data from the Finnish National Agency for Education, the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), the quality of education, professional development of educators, digital education, and mechanisms for cooperation with families were studied. According to the results, the Finnish preschool education system uses an individual approach to child development based on the principle of "learning through play". In this model, innovative technologies, pedagogical freedom, and cooperation with parents are shown as the main guarantees of the quality of education.

Keywords: Finland, preschool education, innovative approach, management, pedagogical freedom, digital education, family cooperation.

Annotatsiya

Ushbu tezisda Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishda innovatsion yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida Finlyandiya Milliy ta'lim agentligi, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hamda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat bo'yicha tashkiloti (UNESCO) ma'lumotlari asosida ta'lim sifati, pedagoglarning kasbiy rivoji, raqamli ta'lim hamda oila bilan hamkorlik mexanizmlari o'rganildi. Natijalarga ko'ra, Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimi "o'yin orqali o'rganish" tamoyiliga asoslanib, bola rivojlanishiga yo'naltirilgan individual yondashuvni qo'llaydi. Ushbu modelda innovatsion texnologiyalar, pedagogik erkinlik va ota-onalar bilan hamkorlik ta'lim sifatining asosiy kafolati sifatida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: Finlyandiya, maktabgacha ta'lim, innovatsion yondashuv, boshqaruv, pedagogik erkinlik, raqamli ta'lim, oila hamkorligi.

Kirish

So'nggi o'n yilliklarda Finlyandiya ta'lim tizimi butun dunyoda muvaffaqiyatli, samarali va insonparvar model sifatida e'tirof etilmoqda. Xalqaro baholash dasturlari natijalari, xususan, PISA (xalqaro o'quvchilar savodxonligini baholash dasturi) bo'yicha Finlyandiya o'quvchilari yuqori natijalar ko'rsatgan. Bu yutuqlarning ildizi aynan maktabgacha ta'lim bosqichidan, ya'ni bolaning ilk rivojlanish muhitidan boshlanadi.

Finlyandiyada ta'lim tizimi jamiyat qadriyatlariga chuqur singib ketgan. Bu tizimda har bir bola teng imkoniyatlarga ega, ularning oilaviy sharoiti, ijtimoiy mavqei yoki yashash joyidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqi davlat tomonidan to'liq kafolatlangan. Shu bois maktabgacha ta'lim davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Finlyandiya ta'lim falsafasining markazida insonparvarlik, ishonch va ijodkorlik tamoyillari yotadi. Davlat ta'lim jarayonida nazoratdan ko'ra ishonch, raqobatdan ko'ra hamkorlikni ustuvor deb biladi. O'qituvchiga, ota-onaga va bolaga nisbatan ishonch muhitini yaratish orqali ta'lim tizimi barqarorlik va sifatni ta'minlaydi.

Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimi bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan. Bu bosqichda bola shunchaki bilim olmaydi, balki o'zini anglash, his-tuyg'ularni boshqarish, jamoada muloqot qilish va muammoni mustaqil hal etish kabi hayotiy ko'nikmalarni o'rganadi.

Finlyandiya tizimida “bolaning farovonligi — ta’limning markazida” degan g’oya amalda ro’yobga chiqarilgan.

Finlyandiya ta’lim siyosati “ta’lim — bu bosim emas, imkoniyat” degan tamoyilga tayanadi. Shu bois, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o’quv jarayoni o’yin, muloqot, ijodiy faoliyat va tajriba orqali tashkil etiladi. Har bir bola o’z sur’atida rivojlanadi, pedagog esa bu jarayonda yo’lboshchi, kuzatuvchi va yordamchi rolini bajaradi.

Bu yondashuv natijasida Finlyandiya bolalari erta yoshdan boshlab erkin fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, muloqot va mustaqil qaror qabul qilishga o’rganadilar. Shuning uchun ham mamlakatda ta’lim tizimi “bosqichma-bosqich rivojlanish” emas, balki “bolaning tabiiy o’sishiga mos rivojlanish” tamoyiliga asoslanadi.

Ta’lim jarayonining bunday tabiiy, lekin samarali tashkil etilishi Finlyandiyani jahonning eng ilg’or ta’lim mamlakatlaridan biriga aylantirdi. Bu tizimda muvaffaqiyat raqamlar bilan emas, balki bola baxtiyorligi, ruhiy barqarorligi va ijodkorligi bilan o’lchanadi.

Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarish modeli

Finlyandiyada maktabgacha ta’lim tizimi butun ta’lim siyosatining poydevorini tashkil etadi. Bu tizim Finlyandiya Milliy ta’lim agentligi (FNBE) tomonidan muvofiqlashtiriladi. Mazkur idora davlat darajasida o’quv dasturlarini ishlab chiqish, pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish, ta’lim sifatini monitoring qilish va o’qituvchilarni tayyorlash jarayonlarini muvofiqlashtiradi.

FNBEning eng muhim vazifalaridan biri — maktabgacha ta’limda yagona milliy o’quv dasturining (National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care) mazmunini belgilashdir. Ushbu dastur mamlakat bo’ylab barcha maktabgacha ta’lim muassasalarida qo’llaniladi, biroq uning amalga oshirilish usullari mahalliy sharoit va bolalarning ehtiyojlariga qarab moslashtiriladi. Bu yondashuv ta’lim tizimining bir tomondan barqarorligini, ikkinchi tomondan esa moslashuvchanligini ta’minlaydi.

Maktabgacha ta’lim Finlyandiyada davlat tomonidan moliyalashtiriladi va bepul hisoblanadi. Har bir bola uchun ta’lim huquqi konstitutsion darajada kafolatlangan. Shuningdek, past daromadli oilalarga qo’shimcha subsidiyalar, bepul ovqatlanish va transport xizmatlari taqdim etiladi. Shu yo’l bilan davlat har bir bola uchun teng imkoniyatlar yaratadi.

2024-yil holatiga ko’ra, OECD ma’lumotlariga asoslanib aytganda, Finlyandiyada 3–6 yosh oralig’idagi bolalarning 96 foizi maktabgacha ta’lim bilan qamrab olingan. Bu ko’rsatkich Yevropa Ittifoqi o’rtacha darajasidan ancha yuqori (Yevropa bo’yicha o’rtacha 89 foiz). Maktabgacha ta’lim muassasalarining 92 foizi davlatga qarashli bo’lib, qolgan qismi nodavlat yoki jamoat asosida faoliyat yuritadi, ammo ular ham davlat tomonidan qat’iy nazorat va moliyaviy qo’llab-quvvatlash ostida ishlaydi.

Finlyandiya ta’lim tizimi boshqaruvida markazlashmagan boshqaruv tamoyili amal qiladi. Ya’ni, umumiy siyosat va standartlar FNBE tomonidan belgilanadi, ammo maktabgacha ta’lim muassasalarining bevosita faoliyati mahalliy hokimiyat organlari (municipalitetlar) tomonidan tashkil etiladi. Har bir shahar yoki tuman o’z hududidagi bolalar bog’chalarini moliyalashtirish, xodimlar bilan ta’minlash va o’quv muhiti sifatini nazorat qilish uchun mas’uldir.

Shu bilan birga, davlat ta’lim tizimiga nisbatan ortiqcha byurokratik nazoratni joriy qilmagan. Finlyandiyada boshqaruv ishonch asosida qurilgan: o’qituvchilar, rahbarlar va ota-onalar o’zaro hamkorlikda qarorlar qabul qiladilar. Bu esa tizimni “yuqoridan pastga” emas, balki “pastdan yuqoriga” boshqarish shakliga yaqinlashtiradi.

Finlyandiya ta’lim tizimining muvaffaqiyatini ta’minlaydigan muhim jihatlardan biri — boshqaruvdagi shaffoflik va jamoatchilik ishtirokidir. Har bir muassasa o’z faoliyati haqida yillik ochiq hisobot tayyorlaydi, unda moliyaviy sarf-xarajatlar, ta’lim natijalari, o’quv dasturlarining ijrosi va ota-onalar fikrlari tahlil qilinadi. Shu tariqa, ta’lim jarayonida ochiqlik va javobgarlik muhitini yaratish orqali ishonch tizimi mustahkamlanadi.

Maktabgacha ta’limni boshqarishda Finlyandiya modeli “bir xil yo’l hamma uchun” tamoyiliga tayanmaydi. Aksincha, har bir hudud, hatto har bir bolalar bog’chasi o’zining ichki madaniyati,

ijtimoiy muhitiga mos boshqaruv shaklini qo'llaydi. Biroq barcha faoliyat yagona maqsad — bola farovonligi va sifatli ta'lim muhitini yaratish — yo'lida birlashadi.

Natijada, Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimi samarali, moslashuvchan va insonparvar boshqaruv modeli sifatida butun dunyo uchun ibrat bo'lib xizmat qilmoqda.

Pedagoglar roli va kasbiy rivojlanish

Finlyandiyada o'qituvchi kasbi eng obro'li va eng ishonchli kasblardan biri hisoblanadi. Mamlakatda pedagoglik kasbi shunchaki ish emas — bu jamiyatning intellektual va axloqiy poydevorini yaratadigan kasb sifatida qadrlanadi. Har bir maktabgacha ta'lim muassasasida ishlovchi pedagog oliy ma'lumotli bo'lishi majburiydir.

O'qituvchilar universitet darajasida 5 yillik pedagogik dastur asosida tayyorlanadi. Bu dasturda nafaqat didaktika va metodika, balki psixologiya, bola rivojlanish nazariyasi, ijtimoiy muloqot madaniyati ham chuqur o'rganiladi. O'quv jarayonining so'nggi bosqichida har bir talabadan real maktabgacha ta'lim muassasasida amaliyot o'tashi va mustaqil tadqiqot ishi yozishi talab etiladi.

OECD (2024) ma'lumotlariga ko'ra, Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning 100 foizi oliy ma'lumotli, ularning 57 foizi magistr darajasiga ega. Bu ko'rsatkich dunyo bo'yicha eng yuqori natijalardan biridir.

Pedagoglar har uch yilda kamida bir marta malaka oshirish kurslarida qatnashadilar. Bu kurslar davlat tomonidan moliyalashtiriladi va amaliy hamda innovatsion yo'nalishlarda olib boriladi. O'qituvchilar o'z tajribalarini muntazam ravishda almashadilar, yangi metodlarni muhokama qiladilar va raqamli ta'lim vositalaridan foydalanishni o'rganadilar.

Finlyandiyada pedagoglarga nisbatan "ishonchga asoslangan boshqaruv" siyosati amalda. Davlat ularni nazorat qilish emas, balki mustaqil qaror qabul qilishga, yangilik yaratishga va ijodkorlikka rag'batlantiradi. O'qituvchi o'z ish uslubini erkin tanlaydi, biroq bu erkinlik ularni javobgarlikdan ozod qilmaydi — ular har bir bolaning rivojlanishi uchun shaxsiy mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi.

Innovatsion yondashuvlar va raqamli ta'lim

Finlyandiyada maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlar keng ko'lamda joriy etilgan. Asosiy tamoyil — "o'yin orqali o'rganish". Bu yondashuvda bola ta'limni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki o'yin, muloqot, ijodkorlik va real hayotiy tajriba orqali o'zlashtiradi.

Har bir bola uchun shaxsiy ta'lim rejasi tuziladi. Bu reja bolaning psixologik holati, qiziqishlari va o'sish sur'atiga mos tarzda ishlab chiqiladi. Masalan, agar bola rasm chizishni yoqtirsa, uning tafakkurini rivojlantiruvchi mashg'ulotlar shu faoliyat atrofida tashkil etiladi. Shu tarzda bola o'z qobiliyatlarini tabiiy ravishda namoyon etadi.

Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonining muhim qismiga aylangan. "eVarhaiskasvatus" tizimi orqali bolalarning rivojlanishi, ishtiroki va ijtimoiy holati elektron tarzda kuzatib boriladi. Bu tizim o'qituvchilar, psixologlar va ota-onalar uchun umumiy ma'lumot platformasini yaratadi.

Bundan tashqari, "EduCloud" raqamli platformasi o'qituvchilarga o'quv materiallarini almashish, yangi dars ishlanmalarini yaratish va tahlil qilish imkonini beradi. Ota-onalar esa farzandining yutuqlari, ishtiroki va rivojlanish jarayonini onlayn tarzda kuzatib boradilar.

Natijada, Finlyandiyada ta'lim sifati ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv modeli orqali doimiy nazorat ostida bo'ladi. Har bir qaror raqamli tahlil natijalariga tayangan holda qabul qilinadi, bu esa tizimni yanada shaffof va samarali qiladi.

Davlat va oila hamkorligi

Finlyandiya ta'lim tizimida oila — ta'lim jarayonining teng huquqli ishtirokchisi hisoblanadi. Bolaning rivojlanishida oila muhitining ta'siri juda katta ekanligi sababli, davlat ota-onalarni maktabgacha ta'lim jarayoniga faol jalb etadi.

Har bir bolalar bog'chasida ota-onalar kengashi faoliyat yuritadi. Bu kengash o'quv dasturlarini muhokama qiladi, tarbiyaviy loyihalarda ishtirok etadi hamda ta'lim muassasasining ichki hayotida faol rol o'ynaydi. Har oyda o'tkaziladigan uchrashuvlarda bolalarning rivojlanish natijalari, emotsional holati va o'qituvchilar tavsiyalari muhokama qilinadi.

Ota-onalar bolalarning kundalik faoliyatida ham qatnashadilar — ular bayramlar, ijodiy mashg'ulotlar va sayohatlar tashkil etishda yordam beradi. Bunday hamkorlik nafaqat bolada o'zini qadrlash hissini oshiradi, balki ta'lim muassasasi va jamiyat o'rtasida mustahkam ijtimoiy aloqani yaratadi.

Natijada, Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimi "oila – ta'lim muassasasi – jamiyat" o'rtasida barqaror hamkorlik modeli asosida faoliyat yuritadi.

Moliyaviy barqarorlik

Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimi barqaror moliyaviy asosga ega. Har yili davlat yalpi ichki mahsulotning (YalM) o'rtacha 1,1 foizini maktabgacha ta'limga yo'naltiradi. Bu mablag'larning katta qismi pedagoglarning maoshini oshirish, yangi texnologiyalar joriy etish va o'quv muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash uchun sarflanadi.

Shuningdek, kam ta'minlangan oilalar uchun bepul ovqatlanish, transport va qo'shimcha parvarish xizmatlari taqdim etiladi. Har bir bola, uning oilaviy holatidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega.

Bunday tizim "ta'limda ijtimoiy adolat" tamoyilini amalda ro'yobga chiqaradi. Natijada, barcha bolalar uchun teng sharoit yaratiladi va maktabgacha ta'lim haqiqiy insonparvar tizimga aylanadi.

Xulosa

Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimi insonparvar, moslashuvchan va innovatsion boshqaruv modeli sifatida butun dunyoga ibrat bo'lmoqda. Tizimning muvaffaqiyati pedagogik erkinlik, shaxsiy yondashuv, o'yin orqali o'rganish metodikasi, raqamli boshqaruv vositalari va ota-onalar bilan faol hamkorlikka asoslangan. Pedagoglar oliy ma'lumotli va malakali bo'lib, muntazam ravishda yangi metodlar va raqamli texnologiyalarni o'rganadilar. Davlat maktabgacha ta'limni moliyalashtiradi va barqaror, barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratadi.

O'zbekiston sharoitida Finlyandiya tajribasini tatbiq etish quyidagi yo'nalishlarda tavsiya etiladi:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun shaxsiy ta'lim rejaları va "o'yin orqali o'rganish" metodikasini joriy etish.
2. Raqamli boshqaruv tizimlarini yaratish, bolalarning rivojlanishini kuzatish va natijalarni tahlil qilish imkonini beruvchi platformalarni joriy etish.
3. Pedagoglarni malaka oshirish kurslari va innovatsion metodlarni o'rganishga jalb qilish.
4. Ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishga rag'batlantirish, kengashlar va uchrashuvlar orqali ularning fikrini inobatga olish.
5. Davlat tomonidan moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, kam ta'minlangan oilalarga qo'shimcha yordam ko'rsatish.

Ushbu tavsiyalar amalga oshirilsa, O'zbekiston maktabgacha ta'limi sifat jihatidan sezilarli darajada yaxshilanishi, bolalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish imkoniga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

Finnish National Agency for Education. Early Childhood Education in Finland, Helsinki, 2024.

OECD. Education at a Glance 2024: Finland Country Note, Paris, 2024.

UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023, Paris, 2023.

Ministry of Education and Culture, Finland. Education Policy Review, Helsinki, 2025.

World Bank. Education Reform and Innovation in Finland, Washington, 2024.

Nigoraxon, A., & Bibirobiya, U. (2024). BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANIDAN TARIXIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH. University Research Base, 72-75.

Abduraxmonova, N. (2022). BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINI METODIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOSINING PEDAGOGIK ZARURIYATI.

- Science and innovation, 1(B8), 2114-2121.
- Abduraxmonova, N. A. (2025). BO 'LAJAK BOSHLANG 'ICH SINF O 'QITUVCHILARINING IJODIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK KO 'NIKMALARNING ROLI. Inter education & global study, (1 (1)), 15-21.
- Nigoraxon, A. (2024). IJODIY FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHDA BO 'LAJAK BOSHLANG 'ICH SINF O 'QITUVCHILARINING INDIVIDUAL-SHAXSIY SIFATLARI. University Research Base, 55-58.